

Szenvedélybeteg-ellátás a Covid-19-járvány időszakában: Interjú a pécsi Tisztás Szenvedélybetegek Nappali Intézménye munkatársaival

Providing services for persons with substance use disorder during the Covid-19 pandemic: Interview with the practitioners of Tisztás Day Care Centre for Persons with Substance Use Disorder (Pécs, Hungary)

MADÁCSY JÓZSEF

Madácsy József: Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Társadalmi Kapcsolatok Intézete, Közösségi és Szociális Tanulmányok Tanszék; madacsy.jozsef@pte.hu

József Madácsy: *University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Institute of Social Relations, Department of Community and Social Studies; madacsy.jozsef@pte.hu*

Az alábbi interjú egy több interjúból álló sorozat része, amelyek a pécsi Integrált Droghatározás Intézet (INDIT) Közalapítvány néhány intézményének munkatársaival készültek, arról, hogy miként működtek, milyen tapasztalatokat szereztek a Covid-19-járvány első hullámának időszakában érvényben lévő rendkívüli helyzetben. Az előző lapszámba három pécsi intézményt, az Addiktológiai Ambulanciát, az Alternatíva Ifjúsági Irodát és a Tér Közösségi Szolgálatot bemutató interjúk kerültek beválogatásra. Jelen lapszámban a Tisztás Szenvedélybetegek Nappali Intézményében 2020. május 9-én felvett csoportos interjú olvasható, amelyen részt vett:

Auth Luca – szociális munkatárs

Dóczi Eszter – intézményvezető

Magyar Jenő – terápiás segítő

Polics Zsombor – terápiás segítő

A beszélgetésben többek között szó esik a nappali intézmény(ek) központilag elrendelt, kényszerű bezárásáról, illetve arról, hogy milyen feltételek mellett működhetne a szolgáltatás, továbbá a közösségi ellátás keretében biztosított, online formába átültetett csoportmunka nehézségeiről, a normatív finanszírozás kérdőjeleiről, a stábmunkáról és az intézményközi rendszerfolyamatokról. A beszélgetés során kirajzolódik, hogy bár a krízishelyzet komoly nehézségeket támasztott, egyben fejlődést is hozott, hiszen több, valószínűleg hosszú távon is hasznos innovációt kényszerített ki.

– *Milyen problémákat okozott a krízishelyzet, és eközben a szolgáltatást hogy sikerült működtetni?*

– Intézményi szinten az elején a legnagyobb probléma az volt, hogy senki nem tudta, hogy mi legyen most, meg hogy legyen. Mert a szabályozások, hogy ki lehet nyitva, milyen korlátozásokkal lehet nyitva, az elején nem nagyon jöttek. Később pedig egy kicsit követhetlenné váltak, mert volt, hogy 2 naponta megjelent egy ilyen rendelet, de volt, hogy heteken át semmi.

Gyakorlatilag az INDIT-nél az történt, hogy a Jánossal [Dr. Szemelyácz János, az INDIT Közalapítvány szakmai vezetője] beszélünk, a stáb összeült, és megállapítottuk, hogy a rendelet szerint a nappali intézményünk nem lehet nyitva,¹ de mi integráltan működünk az INDIT-on belül, a közösségi ellátás együtt van a nappali intézménnyel a Tisztás Drogkonzultációs Központon belül, a közösségre pedig a rendelet nem vonatkozik. Szakmán belül voltak olyan hangok, hogy az Európai Alacsonyküszöbű Elnökség azt mondta, hogy ne zárjanak be, de a rendelet szerint be kellett zárni. A stáb egy olyan javaslatételten gondolkodott, hogy milyen óvintézkedések mellett lehetne mégis nyitva tartani a nappali ellátást. Arra jöttünk rá ugyanis, hogy az alacsonyküszöbű szolgáltatásokon belül gyakorlatilag, ha bezárunk, akkor vannak olyan klienseink, akik sehova nem mehetnek, tehát minden szolgáltatásból addigra a vírus miatt, vagy más miatt, de kiszorultak. Most hallottam, főnöki stábon, hogy Kaposváron van olyan kliensük, aki 3 hónapja nem tud sehová megfürdeni, mert városszinten sehova nem engedik be, se hajléktalanszállóra, sehova és ők sem engedik be. Mert ők nappali intézmény, és betartják ezt, hogy ablakon adnak ki, meg ablakon lehet beszélgetni a kliensekkel, de nem jöhetnek be.

A stáb szerint csökkentett munkaidőben nyitva lehetett volna tartani, gyakorlatilag minden nap 9-12-ig be is lehetett volna jönni, fürdeni és enni is lehetett volna ugyanúgy, mint korábban. Annyi korlátozásra lett volna szükség, hogy maszkot kell viselni, gumikesztyűt, 3 fő jöhet be egyszerre, tehát ha 8-an idejöttek volna, akkor mondtuk volna nekik, hogy fél óra múlva vagy egy óra múlva jöjjenek vissza. Ezenkívül megköveteltük volna a fertőtlenítővel történő kézmosást, és hogy a fürdőszobát maguk után kifújkalják hipóval. Gondoljunk rajta, hogy ezeket az ötleteket, amik újak, a jövőben is megtartjuk, mert egyébként hasznosak, tehát tanulni is tanultunk szerintem mi is sokat itt a vírushelyzet alatt. Mi sosem elégedtünk meg azzal, hogy van egy alacsony küszöbű eszközökkel dolgozó drop in szolgáltatásunk, és akkor ott csináljunk egy junkie-tanyát, hogy érezzék jól magukat. Mindig próbálunk ott valamit, hogy valamilyen szinten legyenek közösség, hogy gondoljanak a másokra. Tehát ha most kitaláljuk, hogy fürdés után fertőtleníteni kellene a klienseknek a zuhanyzót, meg felmosni maguk után, akkor, ha vége van a koronavírusnak, nem azt akarjuk mondani, hogy innentől nincs rá szükség. Nyilván a gombás láb ellen is tök jó, meg egy csomó más betegség ellen, most nem pont a koronavírusra gondolok, és valószínűleg a kliensek is belátják, hogy ez nem hülyeség, hogy úgy megy be, hogy tiszta a fürdőszoba, hogy fertőtlenítőszag van, és ez nekik sem rossz. Szerintem a biztonságérzetüket biztos növelné. Az is hasznos lenne a tudatosság és a következetesség szempontjából, ha időkeretet adnánk a klienseknek: aki fürdik is, az egy órát lehetne a nappaliban, aki nem, az fél órát. Mindenki tudja, hogy miért jött le, fürdeni, netezni, enni, inni, akkor van egy órája. Ha meg nem fürdik, akkor fél órája, és erre neki is kell figyelni, ami neki is ad egyfajta keretet, amit jó, ha megtanul, majd egyszer jól jöhet neki.

Ezenkívül a Tisztás életén abból a szempontból is változtatott a vírushelyzet, hogy gyakorlatilag a csoportos foglalkozásokat nem tudtuk megtartani, ami nálunk a délutáni

¹ Jelenleg, a járvány második hullámának időszakában a Tisztás nappali ellátása már működhet.

időszakra jellemző. Mert délután van a BV, a börtönös csoportok, a társfüggő csoportok, ezeket pedig be kellett szüntetnünk egyelőre.

A tapasztalat az, pont ezt beszéltek az Andival, hogy mi régimódiak vagyunk. Én ugyan a börtönnel Skype-olok hetente, a kliensekkel – országos szinten egyedül nekünk engedték meg, hogy itt a pécsi BV-ben Skype-olhatok a rabokkal csoportosan –, 5-en vannak most a 12 helyett ugyan,² de akkor is így tudjuk velük tartani a kapcsolatot. De régimódiak vagyunk, merthogy szerintünk ezek a csoportok mégsem úgy működnek – azt beszéltek, hogy ez mégsem olyan. Akár egy tanácsadás, akár egy egyéni esetkezelés mégsem olyan, mint amikor bejön, és itt ülünk egy terápiás térben. Van valamilyen személytelenség benne, ami nem jön át nekem, meg Andi is pont ugyanezt mondta. Tehát ezek voltak a nehézségek, hogy én azt gondolom, hogy mi hiszünk a jelenlétnél. Tehát az, hogy most telefonon beszélsz a klienssel, vagy Skype-on beszélsz vele, az mégsem ugyanaz. Úgyhogy nekünk inkább ez volt nehézség.

Meg hát az volt nehézség, miközben a szolgáltatás működtetésével kapcsolatos javaslatokon gondolkodtunk, hogy amíg a vírusról nem tudtunk annyi mindent – még most sem eleget, de még annyit sem, mint amennyit most tud az orvostudomány –, addig azért ez egy orosz ruletthez hasonlít szerintem egy kicsit, hogy most itt maszkban vagy maszk nélkül kelljen-e megjelenni, kérhetjük-e, hogy a klienseknek is legyen maszkjuk, ha igen, akkor honnan lesz maszkjuk, vagy a mi kötelességünk-e nekik maszkot adni? De ha adunk, akkor gyakorlatilag mennyi időt lehet rajta?

Ezen túl azt gondolom, hogy a lezárással kapcsolatban az is egy nagyon nagy kérdés volt, hogy sok klienst veszünk. Nekünk meg normatíva miatt tartanunk kell a tempót. A normatívával kapcsolatban felvetődik, hogy volt ennek szakmailag egy másik fele is. Nem tudom, hogy kinek lett volna a dolga egyeztetni az intézmények között, nekünk azért van egy kapcsolatrendszerünk, ami nem hivatalosan működött, hanem ismerősök vagyunk a többi intézménnyel. Tudomásunkra jutott, hogy a hajléktalanellátók is ilyen karanténformában működtek, ami szakmailag rendben volt: ott lehet maradni, de nem lehet eljönni a kliensnek az intézményből, vagy aki eljön, az kiszorul. A városban volt ez a kiszorult rész, aki a normatíva szempontjából is fontos volt, tényleg nem tudtak sehova fordulni, és volt ennek egy ilyen része is, hogy akkor a javaslatunk szerint hozzájuk tudtak volna jönni.

– *Rátok, akik itt dolgoztok, milyen szabályozás vonatkozott?*

– Maszkot viseltünk és kesztyűt.

– *Jelenleg már nincs érvényben a korlátozás?*

– De még van. A nappali még most sem lehet nyitva. Ki is van írva a kapun, hogy szájmászk használata kötelező április 20-tól.

– *Eszter, mondtad, hogy a rabok száma 12-ről lecsökkent 5-re a csoportban. Ennek mi az oka?*

– A BV-parancsnokság úgy ítélte meg, hogy 5 embernél több nem lehet egy helyiségben. Gyakorlatilag nem is tudnánk jól beszélgetni, mert ha körülbelül egymás mellett ülnek, ha a legmesszibb pontra ülnek, akkor férnek bele 5-en a kamerába. Tehát utána én már nem látnám az oldalt ülőket, és mozgatni meg nem lehet a monitort, úgyhogy tulajdonképpen ők a legtöbbet kihozták a helyzetből. Most az van tárgyalás alatt, hogy a sétálóudvaron csoportozhatnánk mondjuk 10 fővel, kicsit távolabb ülve egymástól. De majd meglátjuk, mert úgy néz ki, hogy egyelőre teljes nyitás az ilyen intézményekben, mint a BV, még nem lesz.

A közösségi szempontjából ez nehézség volt, merthogy sok börtönös kliensünk van, és muszáj volt a kapcsolattartást valamilyen szinten megtartani. Én emiatt egyébként fel is hívtam

² A skype-os BV-csoport jelenleg már 12 fővel működik.

Berényi Andrástól kezdve mindenkit, aki a szociális rendszer kapcsán bármit mondhat, mert kiderült egyébként, hogy gyakorlatilag az országban ez egyedülálló, hogy a közösségi ellátáson belül börtönös kliensek is vannak. Ha a 48 főből 32 börtönös, és azokkal nem tudok 30 napig találkozni, akkor mit csináljak? Ez inkább hátrány lett. A nagy büszkeségünk hátrány lett a vírus alatt, de megoldottuk. Merthogy 2004 óta járok fel a börtönbe, és ott a személyes kapcsolatok már olyanok, én ennek tudom be legalábbis, hogy el tudták mégiscsak intézni, ez nekik is fontos volt, hogy ne maradjanak ellátatlanul a fogvatartottak.

Ez a skype-os csoportmunka úgy-ahogy működik, de az, hogy egy skype-os csoportnak a szakmai része meg sem közelíti egy hagyományos csoportét, az egész biztos. Ez már kezdődik ott, hogy egyedül vagyok, nem a Cikével, vagy Andival, vagy bármelyikükkel. Folytatódik ott, hogy csak 5 fő van velem szemben, és bármennyire fejlett most már az informatika, akkor is még mindig vannak ilyenek, hogy lefagy a wifi, hogy belassul, nem hallanak, és nem hallok. Ez azért a csoport dinamikáját mindig leakasztja, hogy mondom, hogy „nem hallak benneteket”, vagy ők már fél órája kalimpálnak, mire én észreveszem, hogy ők nem hallanak engem. Tehát ilyenek vannak folyamatosan, és azért ez nem az igazi. Remélem, hogy most jön a nyár, és a börtönben a sétálóudvaron tudnának egy órát szánni erre – csak hát ott egész nap megy a sétáltatás. Ez a börtön életében mennyire lenne fennakadás, hogy mi egy héten egyszer vagy kétszer egy órát elfoglaljuk az udvart, ez majd kiderül, megmondják, hogy lehet-e vagy nem.

Az ilyen csoporttartásokban mindenféleképp a személyes kontaktban hiszek, ez az online térbe behelyezés, ez nagyon-nagyon fura. Sok metakommunikatív jelzés elsikkad, ami élőben egyébként van. Meg itt, személyes együttlét során bárki, bármit mond körülöttem, hallom rögtön, és előbb-utóbb reagálok, ott az online térben meg nem is jól hallod. Tehát ha az öt rab közül egy mond valamit, akkor mire kiveszem, hogy most azt melyik mondta! Amikor pedig elmegy a hang, akkor próbálok szájról olvasni, de ott is elvesztem a fonalat, ha több száj jár. A jól bevált módszer az, hogy ott vagyunk egy térben fizikálisan is, csoportfoglalkozásnál én másmilyent én nem nagyon tudok elképzelni. Gyakorlatilag nem tudod, hogy ki jelzett vissza, mit hogy jelzett vissza, nem ott vagy, nem ott ülsz, nem látod rögtön, már az is zavaró, hogy picit késleltetve kapod az infót.

Azt gondolom, hogy az online kommunikáció a kliensekkel, most ilyen krízisben lehet, hogy jó. Az, hogy felhív telefonon, és elmondja, ezzel egyetértek. De hogy egy terápiás folyamatban, vagy egy 12 alkalmas csoport közepén pont váltás történik, és a másik felét folytatod le online, azt nem lehetett szakmailag olyan minőségben, mint ahogy mi megszoktuk.

– Az említett 5 kliens a börtönben cserélődik?

– Mindig más, kellett is, mert az volt fontos, hogy akit felvettünk, azzal ne szűnjön meg 30 napon túlra a kapcsolat. Mindig más 5 főt hoztak, és egy idő után sorra került az az 5 fő, aki 1 hónapja volt soron, tehát 1 hónap alatt gyakorlatilag az összes klienssel így találkoztam. De azért a szakmaiságot inkább ne is firtassuk, hogy mennyire volt, mert nem rajtam múlt, meg nem is rajtuk, hanem egyszerűen a helyzeten. Ennyit lehetett kihozni ebből, szóval ez volt a maximum. Egyébként az a nagyon érdekes, hogy sok pályázatunk is van, aminek most vége lett, és most a pályázatíró szervek küldözgetik a leveleket, hogy milyen ötleteink vannak, hogy lehetne így folytatni. De hát ilyen online teres lehetőségekre adnak tippet, és aki ezt kitalálja, az nem volt ilyen helyzetben, az meg azért elég szomorú. 5 fővel is akadozik a folyamat, de 12 fővel lehetetlen.

– *Van még valami, amit a vírushelyzet hozott a működéseitekben?*

– Nekem még annyi eszembe jutott, hogy nekünk stáb szinten van egy nagy nyereségünk, hogy a kommunikációnk szerintem nagyban javult, mert most rá voltunk arra kényszerítve – mert kettésével jártunk be, egyébként hatan vagyunk –, hogy azokat az információkat mindenképp megosszuk a következő két napos kollégával, ami velünk történt, meg a kliensekkel, meg a benyomásainkat. És szerintem ez nagyon jól működött most, érdemes elgondolkodni arról, hogy mentsünk továbbra is. Volt egy Facebook-csoportunk, de azt most rendesen életre is hoztuk, minden nap írogattunk benne, és így én azt is tudom, hogy előző nap mi történt a másik kollégával, milyen párbeszéd vagy vitás szituáció, helyzet volt, amire én ugyanúgy tudok reagálni, mint az előttem lévő kollégám, mert tudom, hogy ő mit csinált. Mivel le van írva, hogy mi történt, ezek nem felejtődnek el, hanem bekerülnek a stábra tényleg, hogy akkor figyelj, azt olvastam, nálam ez volt, nála az volt, és érdekes volt, hogy így emberekkel is talán jobban foglalkoztunk. Aminek volt is érezhető következménye, tehát akár az, hogy itt van egy ember már mióta és ugyanazt mondja és nem történik semmi, és mostanában stábokon lett az, hogy akkor figyeljetelek szembesítsük már azzal, hogy nem történik vele semmi.

Volt olyan, hogy – tudod, játszmák mindig vannak, függőkkel foglalkozunk – mondaná, hogy a nem tudom kivel beszélte, hogy..., én meg: „nem úgy tudom, sajnálom”. Mert leírta nekem az Andi, hogy mi volt, én azt ugyanúgy tudom csinálni. Amúgy is arra törekszünk, hogy egységesek legyünk, de most így még egységesebbek voltunk. Meg így nyugodt lelkiismerettel voltam egységes, mert láttam, hogy mit írtak tegnap. Ezt a gyakorlatot tehát biztos, hogy megtartjuk.

Van metadonosunk, vele kapcsolatban például arra gondoltunk, hogy ha időkereteket szabnánk az itt tartózkodásra, és ő úgy érkezik, hogy már van benne valami, megissza itt a 30ml metadont, és elmegy WC-re vagy a fürdőbe, akkor lehet, hogy ki nem könyörgöd fél óráig, mert besztondul, mint az atom. Onnantól nem tudom kezelni, mert ha bezárkózik a fürdőbe, most mit csinálok, rúgjam rá az ajtót? Erre az lehetne a megoldás, hogy amikor lejön, döntse el, hogy most fürdeni, enni, mosni szeretne-e, de a metadont a végén kapja meg, mielőtt elmegy. Ha most nem lett volna ez a járványhelyzet, akkor nem gondolkodtunk volna ezen sem, és marad a régiben minden.

– *Tehát ha visszatér minden a normális kerékvágásba, ezt is tervezitek alkalmazni.*

– Igen, a jó dolgokat megtartjuk. A stáb is próbál pozitív lenni, pont most beszélgettünk, hogy van egy önkontrollfolyamat a stábon belül. Tehát történnek dolgok, és azt nem úgy oldjuk meg, hogy mondjuk a klientúra olyan amilyen, hanem mindig úgy nézzük, hogy ebben nekünk megvan biztosan a részünk. Szoros összefüggésben van a stáb és a klientúra működése. Ha a kliensekkel gondok vannak, akkor nagy valószínűséggel köztünk is. Ennek van olyan vicces formája, hogy a hibáinkra felhívjuk egymás figyelmét, és aki hibázik, az hoz a stábra sütit. Most az van, hogy előre majdnem 2 hónapra minden stábon lesz süti. Szóval a függő teszi a dolgát, mi meg nem azt nézzük inkább, hogy ő mit csinál, hanem azt, hogy tudnánk azt megoldani, hogy ne legyen az a jelenség, vagyis mi hol tudnánk fejlődni, hogy ő ne tudja csinálni azt, amit. Mert a szülőnek is ezt mondjuk, ha behozza a függő gyereket, hogy meg kell húznia a kereteket, és nekünk is ez a dolgunk. A függőség természetét ismerjük, azt olvastuk, van köztünk, aki át is élte, de hogy azzal mit kezdünk, az a mi dolgunk. Soha nem azt nézzük, hogy mit miért nem, hanem azt próbáljuk kitalálni, mit hogy tudnánk megoldani.

– *Szerintetek a kliens oldalról az anyaghoz jutás ugyanúgy működött a járványhelyzetben vagy változott?*

– Én nem hallottam, szerintem be tudták valahogy szerezni. Szerintem interneten vannak ezek az új szerek. Volt cucc, be voltak állva. Nagy gondjuk nem volt. Viszont amikor lett ez a karantén, a mi metadonosunk is úgy volt, hogy először bement mindegy melyik intézménybe, és mi egy heti adagot adtunk, hogy ott a hajléktalanellátásban adják ki neki a napi 30ml-t, és nagy valószínűséggel az hiányzott neki, ami mellette volt. Mi mindent megtettünk azért, hogy valaki tudjon élni a karantén lehetőségével a hajléktalanellátásban, hogy ne kelljen neki az utcán lófrálnia. De ő megszökött. És az intézményből visszahozták hozzánk azt a metadont, ami még maradt neki arra a hétre, és akkor utána ide járt. Ki is derült, hogy neki az hiányzott, amit mellé szokott szedni, amit elvileg nem is szedhetne mellé.

– *Jó, hogy szóba került, ez még egy fontos téma, hogy a járványhelyzet alatt miként működtek az intézményközi folyamatok.*

– Volt olyan kliensünk, aki azt mondta, hogy „ez egy hülyeség” és be sem ment a hajléktalanellátó intézménybe, aztán egy idő után azt mondta, megbánta, jobb lett volna, ha bement volna. Igazából az volt, hogy volt 2 hónap, amikor teljesen kihalt volt a város, és ő hiába volt kint, nem tudott se kéregetni, se semmit sem csinálni, se lopni, mert nem volt nyitva a bolt sem.

Ha valakinek olyan függőségi problémája volt, hogy szubsztitúciós kezelést igényelt, vagy bármi ilyesmi, azt megoldottuk más intézményekkel karöltve. Nekünk jelezték, mert mi vagyunk inkább kapcsolatban a hajléktalanellátókkal, hogy mit szólnánk hozzá, ha a kliensek ezt és ezt szednék, és akkor összehoztam a Személyácz-cal őket, és ő írt fel gyógyszereket, amiket ők váltottak ki. Így adták elvonásra a gyógyszereket. Egy klienssel pedig el lehetett érni, hogy elment a rehabra a karantén alatt, Zsibrikre. Szintén most van folyamatban egy.

– *Szintén rehabra delegálás?*

– Igen, a rehabok most már megnyitottak. Azt történt, hogy mikor jött a koronavírus, ő már bent volt detoxon a Rét utcában. Mikor jött ez a koronavírus, akkor egyszer csak megjelent, és mondta, hogy pedig ő aztán most mindent elkövetett, kirakták. A pszichiátria is úgy volt vele, egy csomó embert kitétek. Ő viszont most leállt volna. Akkor, a koronavírus alatt nem nagyon zaklattuk ezzel, de ahogy kezdett lecsengeni, elkezdtük mondani, hogy „na most viszont akkor itt a lehetőség”. És azt figyeltük meg, hogy hát a függő ember ilyen, hogy mikor ez megint ilyen elérhető közelségbe került, akkor nagyon eltűnt, de azután visszajött, hogy most egy hétig ivott. Most viszont megint az van, hogy igazából már a detox sem kéne neki, tehát azt mondta a rehab, hogy lemehet így, ha visz egy negatív koronavírustesztet, amit mi az ambulancián tudunk csináltatni. De közben megint eltűnt.

– *Arról lehetett hallani más forrásból is, hogy a Pszichiátriai Klinikán ágyakat szabadítottak fel a járványhelyzet miatt, és ez érintette az ott kezelt páciensek egy részét. Jó, hogy ennyi mindent el tudtok magatokról mondani, és hogy a krízist sok tekintetben a fejlődésekre tudjátok fordítani, illetve a beszélgetésünk végén egy kicsit belelátást engedtetek az intézményközi rendszerfolyamatokba is. Ha van még mondandótok a járványhelyzettel kapcsolatban, természetesen szívesen hallgatom.*

– Azt hiszem, és most a többiekre is nézek, hogy első körben ez most ennyi, minden lényegeset elmondtunk.

– *Köszönöm a beszélgetést.*

– Mi is köszönjük.